

Výskum starnutia a staroby

Československá republika patrí medzi spoločenstvá s vysokým podielom starých ľudí, ktorý sa podľa prognóz bude ešte zvyšovať. Výskum a riešenie problémov s tým spojených sa preto stáva stále naliehavším.

Pre základný výskum starých ľudí sa vytvoril priestor v hlavnej úlohe štátneho programu základného výskumu, ktorú koordinuje ČSAV, i v rezortných plánoch výskumu.

Nosnou úlohou gerontologického výskumu v ČSSR na 7. päťročný plán je hlavná úloha štátneho plánu technického rozvoja P 17-535-501 *Výskum starnutia a staroby*, ktorej koordinačným pracoviskom je Výskumný ústav gerontológie v Maľackách a koordinátorom riaditeľ pracoviska MUDr. Viliam Baláž, CSc.

Cieľom výskumnej úlohy, ktorá má byť ukončená v r. 1985, je stanoviť vývojové trendy v populácii osôb starších vekových kategórií (presénium, sénium, senilita, dlhovekosť), vypracovať demografické prognózy do r. 2000 a odvodiť diferencovaný vývoj sociálnej a zdravotnej starostlivosti.

Na riešení úlohy sa podieľajú pracovníci viacerých pracovísk (spolu 15). Okrem spomínaného koordinačného ústavu sú to: Výskumný ústav endokrinologický Praha, Ústav zdravotnej výchovy Bratislava, viaceré krajské (Ostrava) a okresné nemocnice s poliklinikou (napr. Prievidza, Prešov, Ždiar nad Sázavou, Nitra...), lekárska fakulta Univerzity Komenského Bratislava, lekárska fakulta Univerzity P. J. Šafárika, Vysoká škola ekonomická (hlavne Katedra ekonomiky služieb a cestovného ruchu Banská Bystrica a ďalšie).

Už zo samotného výpočtu riešiteľov vidieť, že vo výskumnej úlohe ide o zachytenie problému z rôznych hľadísk, o diferencovaný a pokiaľ možno čo najúplnejší prístup.

Potvrdzujú to tiež jednotlivé čiastkové úlohy, v ktorých sa okrem lekárskeho a biologického aspektu zohľadňuje aj aspekt demografický, psychologický, sociálno-ekonomický, ekologický a ďalšie.

Hlavná úloha sa člení na 7 čiastkových úloh:

1. Prognózy starnutia obyvateľstva v ČSSR — jeho demografická a medikogeografická charakteristika a sociálne následky
2. Výskum niektorých patofyziologických problémov v závislosti na veku v období starnutia
3. Výskum vybraných problémov u predčasného starnutia
4. Výskum klinickej problematiky starnutia a staroby
5. Zdravotne sociálne aspekty u osôb 90-ročných a starších vo vybranej vidieckej oblasti
6. Farmakologické ovplyvnenie procesu starnutia
7. Výskum výživových trendov a voľného času so zreteľom na ich efektívnosť v geroprofylaxii

V informácii sa budeme podrobnejšie zaoberať 1. a 7. čiastkovou úlohou, ktoré svojím bádateľským záberom sčasti alebo úplne prekrývajú sociologické aspekty starnutia a staroby.

1. čiastková úloha v sebe zahŕňa štyri problémové okruhy:

Prvý problémový okruh — Starnutie obyvateľstva v ČSSR — analýzy spoločensko-ekonomických dôsledkov — bol vyvolaný aktuálnosťou úlohy, ktorá v súčasnosti stojí pred našim socialistickým štátom a jeho inštitúciami, a to prispôsobí sa novej demografickej situácii — nárastu populácie starých ľudí v ČSSR, pričom racionálne prispôsobenie predpokladá analýzu situácie a vypracovanie vedecky podložených prognóz. K splneniu tohto predpokladu chcú riešitelia prispieť:

- určením vzťahov medzi nárastom populácie predčasne starých a starých ľudí a hospodársko-sociálnou politikou štátu,
- prognózovaním možnosti, perspektív ekonomickej aktivity a rozvoja geriatrických ustanovizní na základe charakteristík zdravotného vývoja,
- sledovaním geografikotrópnosti nárastu populácie starších ľudí a úmerne tomu prognózovaním vývoja hospodárskej, sociálnej a zdravotníckej politiky štátu.

Druhý problémový okruh — Vybrané demografické charakteristiky obyvateľstva SSR vzhľadom ku gerontológii — je špecifický ojedinelosťou svojho predmetu u nás. Kartografickou metódou sa znázorňujú vybrané demografické ukazovatele týkajúce sa gerontologickej problematiky, vyhotovia sa mapy vekových pyramíd obyvateľstva podľa okresov a mapy rozloženia starších a starých vekových kontingentov obyvateľstva i vo vzťahu k ekonomickej aktivite. Určia sa oblasti s progresívnou, stacionárnou a regresívnou vekovou skladbou obyvateľstva, ako i územie s najväčším starnutím obyvateľstva na Slovensku.

Riešenie úlohy bude mať význam aj z hľadiska tvorby životného prostredia, pretože ide o celý rad demografických javov, ktoré naň vplyvajú pri riešení demografických problémov starého obyvateľstva (ako je otázka jeho ekonomickej aktivity, migračných procesov, mechanického pohybu, kyvadlovej migrácie, použitia dopravných prostriedkov pri dochádzke do zamestnania, bytové problémy starého obyvateľstva apod.).

Geografia vybraných ochorení na Slovensku na báze mortality podľa okresov a vybraných miest predstavuje *tretí problémový okruh*. Jeho podstatu tvorí medikogeografický výskum vplyvu geografických faktorov na intenzitu ochorení.

Posledný, štvrtý problémový okruh, Analýza základných sociálnych problémov starnutia a staroby, má za cieľ na základe reprezentatívneho výskumu analyzovať problematiku ľudí v starobe a sledovať motivácie ako faktory determinujúce úroveň aktívneho prežívania staroby.

Proces starnutia a staroby bude skúmaný z aspektu vzájomného pôsobenia somatických sociálnych a psychologických komponentov, z aspektu staroby ako sústavy životných aktivít (pričom východisko budú reprezentovať aktivity v rámci pracovno-profesionálneho systému), z aspektu tých prvkov procesu starnutia, ktoré nemajú špecifické funkčné určenie, ale z hľadiska úrovne socializácie starých ľudí sa podieľajú na získavaní sociálneho statusu v rámci formálnych i neformálnych sociálnych skupín, a napokon z aspektu možností našej spoločnosti využiť výsledky navrhovaného výskumu v spoločenskej praxi.

Analogicky k uvedenému tu v centre pozornosti budú:

- aktivity starých ľudí v pracovno-profesionálnom systéme (v závislosti na zdravotnom stave, pohlaví, veku, vzdelaní, charaktere vykonávanej práce, výške príjmu) a rozsah a charakter prechodných pracovných činností, faktory ovplyvňujúce predlžovanie pracovnej činnosti spolu so subjektívnymi postojmi starých ľudí na pracovnú aktivitu v dôchodkovom veku;
- materiálne podmienky života starých ľudí;
- sociálne prostredie rodiny s dôrazom na problémy intergeneračných vzťahov v jadrových i rozvitých rodinách;
- širšie ekologické prostredie (bude skúmané cez frekvenciu a intenzitu susedských vzťahov, najmä z hľadiska rozdielov medzi mestom a dedinou);
- štruktúra záujmových, politických a spoločenských aktivít starých ľudí (v závislosti na demografických znakoch, zdravotnom stave, príjme, vzdelaní a geografickým členení).

Dá sa predpokladať, že práca prispeje k racionálnemu usmerňovaniu pracovnej aktivity ľudí v poproduktívnom veku a poukáže na spôsoby zlepšovania sociálneho stavu starého človeka.

Zo sociologického hľadiska je zaujímavá ešte 7. čiastková úloha – *Výskum výživových trendov a voľného času so zreteľom na ich efektívnosť v geroprofylaxii*, v ktorej sa splnenie cieľa (*Modifikácia výživových trendov obyvateľstva a využitie prírodných daností v ČSSR v rámci cestovného ruchu na rozvoj geroprofylaxie*) má opierať o údaje získané sociologickým prieskumom. Výsledky výskumu majú prispieť k vytvoreniu modelu racionálneho využívania voľného času a k prehĺbeniu poznatkov o vzťahoch obytného, sociálneho a prírodného prostredia.

Záverom možno vyjadriť spokojnosť, že problematika sociálnej skupiny starších a starých ľudí, ktorá sa aj na Sociologickom zjazde koncom r. 1981 v rámci problémovej skupiny sociálnej štruktúry socialistickej spoločnosti postulovala ako veľmi aktuálna avšak opomínaná, našla svojich riešiteľov.

Maxmilián Horanský
Jaroslava Lešková

Automatizované systémy řízení a modelování sociálních procesů

S rozvojem automatizovaných systémů řízení na základě požadavků plánovací a řídicí praxe se projevuje nutnost současně řešit problémy sociální reality, jež s rozvojem automatizovaných systémů řízení souvisí. Součástí zkoumání širokého spektra vazeb mezi ASŘ a společenským rozvojem se staly konference, z nichž první se konala v r. 1979 na téma „Automatizované systémy řízení a řízení sociálních procesů“ a druhá v r. 1980 na téma „Společenské a sociálně psychologické aspekty automatizovaných systémů řízení“. Třetí v pořadí byla konference „Automatizované systémy řízení a modelování sociálních procesů“; uspořádala ji sekce pro výpočetní a organizační techniku ve spolupráci se sekci řízení sociálních procesů Komitétu pro vědecké řízení ČSVTS ve dnech 24.–26. listopadu 1981 v Mariánských Lázních.

Již složení 105 účastníků této konference (39 % z vědeckovýzkumné základny, 16 %